

široj društvenoj i kulturnoj javnosti, posebice čitateljima koje zanima religijska problematika.

Knjiga je vrijedan doprinos upoznavanju raznolikosti vjerskih zajednica u dominantno katoličkom okruženju u Hrvatskoj, posebice jer daje prikaz novih vjerskih zajednica organiziranih potkraj dvadesetoga stoljeća, najčešće pod utjecajem globalnih i europskih integracijskih društvenih proce-

sa. Knjiga će moći poslužiti Europskoj uniji kao temeljni priručnik spoznaja o vjerskim zajednicama i religijskim slobodama u Hrvatskoj.

Priručnik *Vjerske zajednice u Hrvatskoj* stručan je i sažet prikaz domaće religijske situacije početkom dvadeset prvog stoljeća te sadrži sve relevantne informacije o vjerskim zajednicama upisanima u Evidenciju vjerskih zajednica u Hrvatskoj.

Stanko Jambreč

Jürgen Moltmann

Teologija nade

Rijeka, Ex libris, 2008., str. 362

U ediciji Ecumenica izdavačke kuće Ex libris iz Rijeke objavljeno je djelo "Teologija nade" evangeličkog teologa Jürgena Moltmanna. Prijevod potpisuje dr. Željko Pavić, a opsega je 362 stranice. Teologija nade ili nada teologije - za one koji lutaju u očaju i beznađu tranzicije. Tako bismo se naime mogli poigrati s naslovom knjige Jürgena Moltmanna koji nije samo zadnji veliki njemački teolog, nego je i jedan od najutjecajnijih teologa današnjice. Uz Wolfharta Panenberga i Eberharda Jüngela, Moltmann je svojim knjigama utro nove putove za teologiju pa stoga nije ni čudo da je prozvan ocem suvremene političke teologije. Bez njega ne bi bilo ni jedne od takozvanih "teologija genitiva" kao što su teologija oslobođenja, rada ili pak revolucije. Bez njegove prve knjige, napisane u predvečerje burne 1968., ne bilo ni crne teologije oslobođenja, niti bi postojala mujevrista teologija. Feministička teologija oslobođenja bez Moltmannovih tekstova pretvorila bi se u vlastitu karikaturu. Moltmannov utjecaj na

tijek suvremene teologije nije moguće precijeniti, a njegovi sljedbenici i učenici nisu niti približno nadrasli njegove dalekosežne proročke uvide.

Na upit svojih studenata koja je njegova najvažnija knjiga, Moltmann će bez puno razmišljanja reći da je to *Raspeti Bog*. No njegovo najcjelovitije i najutjecajnije djelo, bez kojeg nije moguće razumjeti kompleksno Moltmannovo djelo, ostaje *Teologija nade*. *Teologija nade* je na jedan način Moltmannova ispovijed vjere i teološka arheologija. Naslov knjige to i u potpunosti potvrđuje. *Teologija nade - Istraživanja o utemeljenju i posljedicama kršćanske eshatologije*. Što reći o Bogu poslije Auschwitzta, zapitat će se mladi Moltmann na povratku iz savezničkog zarobljeništva u kojem je proveo tri godine? Baš će zarobljenički logor u blizini Nothinghaima biti mjesto gdje će mladi njemački zarobljenik početi studirati teologiju. Vidjevši svoje drugove zarobljenike kako propadaju i umiru bez nade, mladi će Moltmann shvatiti da je

tek nada ta motivirajuća snaga koja može prepoznati smisao u patnji. Svjestan razor-nosti i snage beznađa koje naziva paklom, budući će teolog svoje prvo veliko djelo posvetiti toj gotovo prezrenoj teološkoj temi nade. Govoriti o nadi koju Bog ima za nas nakon razaranja koje je prouzrokovao Drugi svjetski rat, bilo je gotovo uvredljivo. Zato će mladi Moltmann pronaći neočekivanog sugovornika u njemačkom filozofu Ernestu Blochu čiji će mu tekstovi pomoći u problematiziranju tako neumjesne teme kao što je nada. Baš će se taj dijalog s marksistom Blochom pokazati kao originalni pokušaj u posredovanju između lijeve misli i teologije. Iskrenost do ranjivosti postat će temeljna teološka kategorija što određuje cijelu Moltmannovu teologiju koja se uvijek izriče u dijalogu s Drugim. Nije stoga ni čudo da će tema nade ostati ne samo teološki okvir njegove prve knjige, nego vizija svih njegovih budućih radova. Za razliku od svog učitelja Bartha - kod kojeg je našao bar djelomične odgovore na parafrazirano Adornovo pitanje o smislu poezije, to jest teologije nakon Auschwitzta - Moltmannov teološki diskurs započinje eshatologijom.

Eshatologija je nakon Drugog svjetskog rata, uostalom kao i nada, bila neka vrsta doktrinarnog privjeska koji se samo prigodničarski i ovlaš spominjao na stu-

diju teologije. Moltmannova teologija počinje od eshatologije koja u Kristovom križu, mucu i uskrsnuću već u sadašnjosti vidi konačnu pobjedu nad patnjom i zlom. Teolog više nije osoba koja treba nuditi različite interpretacije svijeta, nego prije svega osoba koja u iščekivanju Božjeg kraljevstva radi na preobrazbi svijeta. Proširiti ovu tezu znači primijeniti je na svakog kršćanina i na cijelu crkvu. Teologija nade želi nas uvjeriti da je povijest stvarnost utemeljena na obećanju Božje prisutnosti koju je nadom moguće iskusiti čak i posred neshvatljivih patnji u kakve je gurnut svijet bez Boga.

Premda *Teologija nade* na prvi pogled izgleda kao teološki eksperiment u odnosu na sterilne traktate ondašnjeg vremena, Moltmannov je tekst puno više od toga. Teologija nade je nada za teologiju, teološka metoda ispred svog vremena. U vremenu kada nam je nada potrebija nego ikad, na hrvatskom imamo knjigu koja na maštovit način u nadanju otvara davno zaboravljene prostore dijaloga kršćana i Drugih. *Teologija nade* nije samo prva knjiga iz poznate Moltmannove trilogije (*Raspeti Bog* i *Crkva u sili Duha Svetog*), nego obvezatni priručnik nade koji bi na noćnom ormariću, uz Bibliju i stolnu lampu, trebala imati svaka pobožna duša u tranziciji.

Boris Gunjević

Max Lucado

Usred oluje

Sarajevo, Evanđeoska crkva Sarajevo, 2007., str. 300.

Max Lucado ističe kako su tri njegova naj-sretnija otkrića bila da će mu Bog oprostiti, da će se Denalyn udati za njega i da će ljudi čitati njegova „razbacana piskaranja“.

Knjiga *Usred oluje* predstavlja jedno od njegovih brojnih trećih otkrića – no ta su „razbacana piskaranja“ vrlo smisljena i povezana, bilo da se radi o svakodnevicu ili o